

FIGYELŐ

Beszámoló a prágai *Driving forces behind demographic trends in Visegrad countries* konferenciáról

2015. szeptember 10–11. között került megrendezésre a Balassi Intézet prágai Magyar Intézete szervezésében a *Driving forces behind demographic trends in Visegrad countries: The role of migration and family formation* című konferencia, melynek célja a négy visegrádi ország főbb demográfiai trendjeinek bemutatása volt. Az alapvető demográfiai tendenciák mellett előadástéma volt a migráció kérdésköre, a családi formációk alakulása, valamint a családtámogatási rendszerek jellemzői is. A konferencia jó lehetőséget adott arra, hogy a résztvevők összehasonlíthassák a négy visegrádi ország helyzetét. A program szervezésében szakmai félként részt vett a KSH Népszégtudományi Kutatóintézete is.

A konferenciát Kiss Szemán Róbert, a prágai Magyar Intézet igazgatója nyitotta meg, üdvözölve a hallgatókat és előadókat, valamint megköszönve a szervezők munkáját. A konferencia első szekciójában a prágai Charles University képviselőjében Jiřina Kocourková vezetésével négy előadásra került sor, amelyekben a négy ország kutatói az országukra jellemző alapvető demográfiai trendeket mutatták be a rendszerváltást követő 25 évre helyezve a hangsúlyt. Az első előadást Őri Péter, a Népszégtudományi Kutatóintézet kutatója tartotta, aki a magyar népesedési trendeket mutatta be a huszadik század második felére és az elmúlt tizenöt évre fókuszálva. Előadásában részletesen beszélt a Magyarországon jellemző népességszám-csökkenésről, az alacsony termékenység és magas halandóság problémájáról, a családi formák változásáról, majd több ábrával szemléltetve bemutatta a népesség-előreszámítás legújabb eredményeit. Szlovákia

képviselésében a Comenius University-ról Branislav Bleha beszélt a szlovák tendenciákról. Az előadás alapját a 2014-ben megjelent Szlovákia demográfiai atlasza adta, ennek ábráit, térképeit felhasználva ismerhettük meg a termékenységre, családformálódásra, migrációra és a népesség korstruktúrájára vonatkozó szlovák trendeket, valamint több esetben sor került európai uniós összehasonlításra is. A harmadik előadó Krzysztof Tymicki volt Lengyelországból. A Warsaw School of Economics demográfusa az európai népesedési trendekből kiindulva beszélt a lengyel folyamatokról, kiemelt figyelmet fordítva a korstruktúra változására és a házasságon kívüli születések kérdésére. A szekciót Tomáš Kučera és Boris Burcin, a prágai Charles University kutatóinak előadása zárta, akik a Csehországra jellemző demográfiai tendenciákról és az előrejelzések szerinti várható változásokról számoltak be. A szekció előadásai mind ugyanazokat a témaköröket járták végig az egyes országokra vonatkozóan, így egyrészt kitűnő felvezetői voltak a konferenciának, másrészt lehetőséget adtak arra is, hogy a kutatók és a hallgatóság lássa, hogyan alakult a hasonló történelmi háttérrel rendelkező országok demográfiai helyzete az elmúlt huszonöt évben, milyen hasonlóságok és különbségek figyelhetők meg a visegrádi országokban.

A nap második felében a migráció kérdésköre került előtérbe. Az első szekció előadásai ezzel a kérdéssel érintőlegesen foglalkoztak, így a délután folyamán öt előadáson keresztül jobban megismerhettük a résztvevő országokban tapasztalható migrációs folyamatokat, elsősorban a bevándorlásra koncentráva. A szekciót Makay Zsuzsanna, a Népeségtudományi Kutatóintézet kutatója vezette. Első előadóként a prágai Charles University kutatója, Eva Janská beszélt Dušan Drbohlavval közös munkájukról, melynek témája a migrációs trendek megismerése a kelet-közép-európai országokban. Az előadás során kiemelt figyelmet kaptak a visegrádi országok. A történelmi hagyományok mellett bemutatásra kerültek a legújabb trendek is, így a kivándorlásra vonatkozó becslések, a bevándorlók jellemzői, illetve a vándorlást meghatározó tényezők is. Az előadás második felének témája a migrációs politika fejlődése és a migrációs folyamatok hatásai voltak. A szekció előadói közül Magyarország képviselésében Gödri Irén, Lengyelországból pedig Paweł Kaczmarczyk ismertette az országukban jellemző migrációs trendeket. Gödri Irén előadásában kitért arra, hogy a magyar bevándorlók jelentős hányada napjainkban is a szomszédos országokból érkezik, foglalkozott a magyar állampolgárságú bevándorlók kérdésével, a bevándorlók jellemzőivel, valamint beszélt arról is, hol helyezkedik el Magyarország az Európai Unió más államaihoz képest a bevándorlási mutatók tekintetében. Paweł Kaczmarczyk a lengyel ki- és bevándorlást az aspirációk és képességek oldaláról közelítette meg, a vándorlást kiváltó és azokat elősegítő

és támogató elemeket sorra véve mutatta be a múltbeli, a jelenlegi és a várható lengyel migrációs trendeket, illetve azt, hogyan válnak a kelet-közép-európai államok befogadó államokká. A három, alapvető tendenciákat bemutató előadás mellett a szekcióban szerepelt két részkérdéssel foglalkozó prezentáció is: Klára Fiedlerová, Marek Čaněk és Luděk Sýkora a cseh városokban élő bevándorlók integrációját mutatta be a bevándorlók és a többségi társadalom viszonya alapján. Kutatásukban Pardubice városával foglalkoztak, beszéltek a bevándorlók élet-, munka- és lakókörülményeiről, a többségi társadalommal való viszonyokról, az integrációt hátráltató tényezőkről. A szekció ötödik előadója, Slavomír Ondoš, a pozsonyi Comenius University kutatója Lukáš Belušák-kal közös munkáját mutatta be, melynek során többváltozós modelleken keresztül láthattuk, milyen hatása van a klímaváltozásnak a népesség-eloszlásra mind globálisan, mind a visegrádi országokban.

Az első nap zárásaként egy kerekasztal-beszélgetésre került sor, amelyen minden országból egy-egy kutató vett részt: Magyarországról Őri Péter, Csehországból Jiřina Kocourková, Szlovákiából Branislav Bleha, Lengyelországból pedig Krzysztof Tymicki. A beszélgetést a cseh televíziótól érkező Jiří Podzimek vezette. A program alatt a résztvevőkön kívül a hallgatóságnak is volt lehetősége kérdezni, bekapcsolódni a beszélgetésbe. A másfél óra során olyan témákat is érintettek a résztvevők, mint a napjainkban zajló migrációs folyamatok okozta kihívások, a politika és tudomány viszonya, és a demográfus közösség döntéshozatalra vagy közvéleményre gyakorolt hatása.

A konferencia második napjának programja alapvetően a családokra fókuszált, a családokat érintő demográfiai és szociálpolitikai változásokkal foglalkozott. Az első, Anna Štastná által vezetett szekcióban a termékenységről és a családi formációkról volt szó. Zuzanna Brzozowska, aki a Bécsi Demográfiai Intézetből érkezett, de Lengyelországot képviselte, a házasságon kívüli születések növekvő arányáról és lehetséges okairól beszélt Lengyelország, Csehország és Szlovákia vonatkozásában. Jiřina Kocourková Anna Štastná-val közös munkájukat ismertette, amely a Generations and Gender Survey első és második hullámán alapult. Az elemzés során azt vizsgálták, hogy Franciaországhoz képest milyen tényezők játszanak szerepet Csehországban a termékenység csökkenésében. A szekció harmadik előadója, Rohr Adél a házassági szokások változását, az élettársi kapcsolatok terjedésének folyamatát mutatta be Magyarország vonatkozásában, majd a párkapcsolati formákkal kapcsolatos attitűdök változásáról beszélt. A szekció utolsó előadójaként Branislav Šprocha Szlovákia képviseletében a kohorsz termékenységgel, a gyermekvállalás egyre későbbre tolódásával, és ennek olyan következményeivel foglalkozott, mint a legfiatalabb kohorszok várhatóan

alacsony befejezett termékenysége és az egygyermekes, illetve gyermektelen családok növekvő aránya.

A konferencia záró szekciójában a visegrádi országok családpolitikájával ismerkedhettek meg részletesebben a résztvevők. A Tomáš Kučera vezette szekcióban elsőként a pozsonyi INFOSTAT kutatója, Boris Vaňo beszélt a kisgyermekes családok támogatásáról, bemutatva a különböző anyagi támogatásokat, a munka és családi élet összeegyeztetését elősegítő lépéseket, a családoknak szóló lakhatási támogatásokat, illetve azok hiányát. Ezt követően Ewelina Słotwińska-Roslanowska előadásában áttekintette, hogyan változott 2010 óta a lengyel családtámogatási rendszer, milyen lépések történtek a szülői szerepek és a munkavégzés könnyebb összeegyeztethetőségének érdekében. Csehország képviselőjében Anna Šťastná és Věra Kuchařová a cseh gyermekgondozási rendszert, a gyermekek intézményi elhelyezésének lehetőségeit ismertette, kihangsúlyozva, hogy ugyan a cseh anyák a kisgyermekes esetekben az otthoni gondozást találják a legideálisabbnak, mégis fokozódik az érdeklődés az intézményi elhelyezés iránt is. A konferencia utolsó előadója Makay Zsuzsanna volt, aki a magyar családpolitikát, a legújabb reformokat mutatta be, és előadásában kitért arra is, melyek azok a tényezők, amelyek befolyásolják a magyar kisgyermekes anyák visszatérését a munkaerő-piacra.

A konferencia programja a következő volt:

2015. szeptember 10.

Opening of the conference: *Kiss Szemán Róbert* (Magarský Institut Prague)

1 Population trends in Visegrad countries

Chair: *Jiřina Kocourková* (Charles University, Prague)

Péter Őri (Hungarian Demographic Research Institute, Budapest): Population trends in Hungary in the 2nd half of the 20th century and in the last 15 years

Branislav Bleha (Comenius University, Bratislava): Population developments in Slovakia. Quarter-century full of rapid changes and future outlook

Krzysztof Tymicki (Warsaw School of Economics, Warsaw): Demographic trends in Poland over the past 25 years

Boris Burcin (Charles University, Prague), *Tomáš Kučera* (Charles University, Prague): Population developments in the Czech Republic since 1990 and their prospects

2 Immigration and integration in Visegrad countries

Chair: *Zsuzsanna Makay* (Hungarian Demographic Research Institute, Budapest)
Eva Jankská (Charles University, Prague), *Dušan Drbohlav* (Charles University, Prague): Migration trends and immigration policies in Visegrad countries
Klára Fiedlerová (Charles University, Prague), *Marek Čaněk* (Multicultural Center, Prague), *Luděk Sýkora* (Charles University, Prague): Segregation and integration in Czech cities: interaction between migrants and majority at the local level
Irén Gődri (Hungarian Demographic Research Institute, Budapest): New trends of immigration into Hungary and the integration of immigrants
Slavomír Ondoš (Comenius University, Bratislava), *Lukáš Belušák* (Comenius University, Bratislava): Population distribution response to changing climate
Paweł Kaczmarczyk (Centre of Migration Research, Warsaw): Demographic and economic challenges in an emigration-immigration country – the case of Poland

Roundtable discussion: „Demographic trends in Visegrad countries and in Western Europe: more similarities or more differences?”

Moderator: *Jiří Podzimek* (Czech TV)

Participants:

Branislav Bleha (Comenius University, Bratislava)

Jiřina Kocourková (Charles University, Prague)

Péter Óri (Hungarian Demographic Research Institute, Budapest)

Krzysztof Tymicki (Warsaw School of Economics, Warsaw)

2015. szeptember 11.

3 Family formation and fertility

Chair: *Anna Šťastná* (Charles University, Prague)

Zuzanna Brzozowska (Vienna Institute of Demography, Vienna): The non-marital birth ratio on the increase: what is behind? A comparison of trends in the Czech Republic, Poland and Slovakia, 1988–2011

Jiřina Kocourková (Charles University, Prague), *Anna Šťastná* (Charles University, Prague): Low fertility in the Czech Republic: Did the country miss out on the optimal time for fertility recuperation?

Adél Rohr (Hungarian Demographic Research Institute, Budapest): Attitudes toward unmarried cohabitation and marriage in Hungary

Branislav Šprocha (INFOSTAT, Bratislava): Cohort fertility transition in Slovakia. The postponement and recuperation process

4 Family policy and childcare

Chair: *Tomáš Kučera* (Charles University, Prague)

Boris Vaňo (INFOSTAT, Bratislava): Support of families with small children in Slovakia

Ewelina Słotwińska-Roślanowska (Warsaw School of Economics, Warsaw): Reconciling family and professional life in Poland – recent reforms concerning leaves for parents

Anna Šťastná (Charles University, Prague), *Věra Kuchařová* (Research Institute of Labour and Social Affairs, Prague): Childcare policies in the Czech Republic

Zsuzsanna Makay (Hungarian Demographic Research Institute, Budapest): Mothers' labour market participation and recent family policy reforms in Hungary: trends towards more flexibility?

Closing of the conference: *Zsuzsanna Makay* (Hungarian Demographic Research Institute, Budapest)

Rohr Adél